

ელგნა ქართველი ბელგერისტობა, ვერც ქართულ-ლიტერატურა და მწიგნობრობა და ჰეიქრობდა: ეს სულ თვალთ-მაქცობა უნდა იყოსო და უსიამოვნოდ ცხვირი იქით მიიღო, აღარ ინება ჩვენთან საუბარი.

ზესტაფონს გვირგვინები მოგვემატა და რიონის სადგურზე ხომ თითქმის ვაგონი გაივსო: სამტრედიას კიდევ შემოაგვიერთდნენ. ამ სახით ერთი ვაგონი სრულწლიად გაიტენა ე. ინგოროყუას თანამგძნობი ახალგაზღობით.

მეორე დღის კიდევ ამოჰყო წვერი მზემ, და კიდევ გადმოვხტივთ ჯუშათის სადგურზე, სადაც გვიციდდენ ურმები, რომ ჩვენი პაწია აბგები და გვირგვინები წაეღოთ; ჩვენ კი ქვეითად გავეშურეთ სოფლისკენ. მზის სხივები დღლის ცეარში გაბნეულიყვენ და მარგალიტებად აებრჭყვიანდინათ; ბლაზხი და ზის ფოთლები უხვად იყვენ დანამუღნი. ნამებოც წვეთ-წვეთად ეცემოდენ მიწაზე, თითქოს ბუნებაც თანაგუგძნობდა ახალი ნორჩი ნიჭიერი ქართველი მწერლის დაკარგვას და სახე ჩამოსტროდა. ჩვენ მივიღოდით სასოფლო გზაზე — ხან აღმა ხან ჩალმა — სულ გავმენდილი. მთის ფერდობები უხვადა იყო ხე-ტყით შემოსილი. აქა-იქ პატარა-პატარა იმერული ოღები წამისკუპულიყვენ ხის ბოძებზე, შუაგულ ეშოში და გარე მიღამოში.

— საკვირველიაო დაწიწყო ბაასი ერთმა ჩემმა კახელმა მეგობარმა — კახეთში სოფლად სახლი სახლზეა მიღებული და აქ კი ერთი მოსახლიდან მეორე მოსახლემდის ხმასაც ვერ მიაწვდნო?

— ეს არის-მეთქი დიდი ხნის ისტორიული კულტურის შედეგი; იმერული ამერიკის ფერმერები ვართ და ქართლ-კახეთი და მთიულელი კი სხვა ხასიათს მორგაგონებენ. კახეთს გარშემო მუდამ მტერი ცხვია და ძალა-უნებურად სოფლის გარშემო ქეთიკირის ვალენები უნდა ეშენებინათ. ამ ვალენებს შიგნით მოსახლენი ჯგუფად უნდა დაბინაეებულიყვენ, როგორც ციხის ჯარი. იმერეთი რადგან მოშორებული იყო მტრის სახურებზე და ყოველი კაცს უფერი არ ჰქონდა ჯარის შემოსევისა, ამისთვის აქ გუფართოებულად დასახლდნენ. მაგრამ მაკვირად აქ კერძო თავდასხმები იყო გახშირებული, ერთი მებატონისაგან მეორე მებატონის განადგურება ჩვეულებრივი იყო.

აქ თითოეული ცდილობდა მეზობელს თავის ღონით გამოეგებოდა და ამის გამო თითოეულ ჰხედებოდა გარეშო ტყის ფარდულში. ის ავლებდა ეზოს სხტესა და თხროს, გარშემო იწყობდა საყანეებს, ეწანებეს და ტყეს, რომ ათასიაროი დაბრკოლება მიეცა ცხენოსან მტრისათვის, სანამდის ის თვითონ მოემზადებოდა შიგნით პაწია ჯგუფის მტრის

მოსაგებრებლად. ეს ახალი აშბავი არ არის. ჯერ კიდევ ალექსანდრე მაკედონელისა და სტენოპოლისტის დროსაც დასავლეთის საქართველოს ხალხი ასე ცხვირებდა. თვით ალექსანდრე მაკედონელის თანამგზერი ისტორიკოსები ჰყენებო — ამტკიცებს კურციუსი, რომ მარდები იყვნო განიერ ეზობებში და გულანულ ძეძენარში ჩასაფრებულნიო. ეზოს რამდენიმე წყება გარშემომყრილი ხეები ვალავანსავით იფარდა მტრისაგან და ამ ბუნების ჯებირს შიგნიდან ეკლნარში ჩასაფრებული მარდები გვეკრადნო მარტებს და ძლიერ გვავენდებნო. ეინ ცის, მაშინდელი მარდების მოღმის ნაშთი იქნება ახლანდელი მარადიდლები იყონ. იქნება უწინ მარდები მთელ მხარეს სამცხე-საათაბაგასს ეწოდებოდა და ახლა ეს სახელი მარტო ერთს ბათუმის მახრის სოფელს შერჩენია. ყოველ შემთხვევაში, იენიმე მესხის, შვეკრებლი ლევერები და საგნის შესახებ ღრისა ყურადღებისა... ამ ლაპარაკში მიუყახლოვდით სოფელ ჩინჩესს, თუ ჩირაგვეს: ზოგი ასე უძახის ამ სოფელს, ზოგი ისე და რომელი მართალია, ღმერთმა იცის.

შორს ღვლეს ვაღმა მოისმოდა მწუხარე გოდებით ტირილი ქალებისა და კაცებისა: აღბთ ქირისუფლები უნდა ყოფილიყვენ. ამდროს წამოიგებო ჩი გვერდით ე. ყ — ფიანი, რომელიც ღვაწილოთ იწოდებს თავს და გულ-აწუყებულმა გითხრო: „მე მინდა ჩემებურად ვიტრო, იმერული ზარის თანაყოლითო“. ძალიან კარკი იქნება-მეთქი. ამ ნაიროს ის წინ გაეყურლით, ჩვენ კი დავეწყოვეთ ოროლინი გვირგვინდით და ამ რიგათ შიგნით მიცვალებულის ევნატეს ბიძის ეზოში.

მიცვალებულისთვის გაეკეთებიათ ძველებურად ერთი მთელი ხის ტანისაგან გამოკოდლი კუბო, შიგ ჩაესვენებინათ მიცვალებული და თავი გაღუქედათ: ეს უფრო იმისთვის მოცხდინათ, რომ სუნი არ ყოფილიყო და მართლაც სრულებით არა იქნა აღმდებოდა.

ცხრა საათზე ისევ იმ რიგათ გამოვასვენეთ მიცვალებული ეკლესიაზე, რომელიც მოჩანდა შორს მთაზე სამი ეერის მანძილზე მიცვალებულის ოჯახიდან. გზაზე გარემო სოფლებიდან მობრბოდა ხალხი და თანდათან გვემატებოდენ მიცვალებულის გულშემატკივარი. უბრალო ხალხი ვაკვირებულთ იყო და ხშირად ისმოდა: რა კაცი ყოფილა და ჩვენ კი ვერ დაუვასეთო!

ეკლესიაში წირვას შემდეგ მიცვალებულს წესი აუყენს და ბოლოს ღვდომბა დასტამბული ქალღლის ნაწიბური დაადეა კუბოზე და ქირისუფლის უთხრა: ეს კოდების მისატყვებლი ქალღლდა და იცოდდ ათ შუურად ღირსო“. ქირისუფალმა ყველას ვასაგებად უთხრა: „იიღე, მამაო, ენ ქალა“

ლდი; ჩემი მიცვალებული არ საქიროებს მაგ ქალაქ-სო. მღვდელს შერცხვა და დასტამბული ქალაქი უკან წაიღო.

სულავეზ მიცვალებული დაასვენეს და მორთეს გვირგვინებით; სულ იყო ოცდა თერამეტი გვირგვინი: „კვალი“ს რედაქციისაგან, რომელსაც ჰქონდა შემდეგი ზედწარწერა: „სხარი ცრემლითა დატირის „კვალი“; შენში დაქაპრავა ახალი ძალი“, — „იერიის“ რედაქციისაგან, ილ. პაუკვაძისაგან, „ნოვოე ობოზრენისისაგან“, ახალ-ვახუა ქალებისაგან, ქუთაისიდან, ბათუმიდან, ფოთიდან და დანარჩენ მაზრებისა და პატრემცემლებისაგან.

ერთი რამ შესანიშნავი მოვლენა აღმოჩნდა ნინოშვილის დასაფლავებაზე. მის კუბოს გარს შემოკრებენ, ასე ვთქვათ, მესამე დასი ახალგაზღვობისა, ესე იგი სულ უკანასკნელი წლების თაობა—ისინი, რომელნიც გამოსულან ასპარეზზე მეოთხმოცდაათე წლებიდან. ნაიმედილი ამათი მოთავს, ამათი სახელი და ამათი იმედ კოთხელა ნინოშვილი, რომლის ნაწერებშიაც ბრჭყევიანეს ამ მესამე დასი ახალგაზღვობის სულის მისწრაფება და მათი მოქმედების პროგრამა მომავალში. ისინი უარს ჰყოფენ ძველ ჩვენ ინტელიგენტებს—მეთაურებს და მათი მოქმედება უკვე მაინც მიაჩნიათ ჩვენი საზოგადოების წარმატებისათვის, რადგან ისინი განხეთქილან და გუყუთიათ მთელი საზოგადოება პირადი ინტერესის გულისთვის, ებრძვიან ერთმანეთს უწინდელური საშუალებით, დაპირებით, ქრთამით და სხვა ნაირ თვალთმაქცობით, საგანი კი მათი მისწრაფებისა არის სიმდიდრეს მოხვევა, პირადი სარგებლობის ძიება და პარზე ნიღბები ქვეყნის მოღვაწეობისა ჩამოუფარებითა; ხოლო ცხოვრებაში გარდა პირადი კეთილმდგომარეობისა არა უჩანთ რაღა და როდესაც ჩვენი ეროვნების მაინც უკლდ ნიშნები გამოჩნდებიან, იმის მაგიერად რომ სერის სათავეში უღვევ და ეცადონ საქმის გამორკვევასო, ისინი შეიკეტენ კარებს და ჰყოფენ უარს მამაკურად მოქმედებასო. ამ სახით ეს მესამე დასი ჰხდება დაუძინებელ მტრად ახალგადალი ჩვენი ინტელიგენტ-მეთაურებისა და მათი მოქმედების მიზანით მაინცობად ჩვენი ქვეყნისათვის. ამ დასში არიან შირაკალი სოკლის მასწავლებელნი; განგანა-განვითარებულნი სემიონარეილი, სამისწავლო ინსტიტუტში კურს-დასრულებულნი და მეოთხმოცდა ათე წლების ზოგიერთი სტუდენტობა. ნინოშვილის კუბოზე პირველად წარმოთქვეს ამათი თავის პროგრამა მოქმედებისა და თითქოს რაზმად დაწყვედნ, რომ ხალხში შეიტარონ განათლების შეუქი და ზურგი შეეპოიონ იმ ინტელიგენტისა, რომელიც დღეს თავს იხრჩობს ბანკისა და ქალაქის არ-

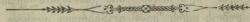
ჩენებში. ამ მესამე დასმა საგნათ აღიჩნია ისეთი მოქმედება, რომ გაუნათლებელს ხალხში მოჰქინოს წერა-კითხვა, შეიტაროს მეცნიერებისაგან გამორკვეული ნათელი აზრები, მეკირცხლად ადვენოს თვალი მსოფლიო ცხოვრების მიმდინარეობას და არაერთი შემთხვევა არ გამოეპაროს მსოფლიო ცხოვრების მოძრაობაში მისთანა, რაც კი სარგებლობას მოუტანს ჩვენს ხალხს და წინ წააყენებს მის ბედობას. ყველაზე შესანიშნავი ის არის, რომ ამ დასში ყველა თავგანწირულები არიან, რომელთაც არაერთი ნიეთიერი სიმდიდრე არ იტაცებს და მზად არიან ძიძით-შემოსილით ემსახურონ ხალხს და ეცადონ მის გამოუხიზნებლას; ესენი არიან სულ ახალგაზღვანი, გონებრივი ღონით სავსენი; იმათუ თითო-ორიოდა ფრიად ნიჭიერები არიან და მათი დიდი იმედი უნდა გვერდნეს მომავლისათვის. ბევრმა მათგანმა შესამჩნევი მჭევრმეტყველებით გამოთქვა ნინოშვილის კუბოსთან პროგრამა მესამე დასის ახალგაზღვობის მოქმედებისა; მაგრამ არც ერთი მუხლი იმათი პროგრამისა არ ეწინააღმდეგებოდა იმ აზრებს, რომელიც გამოარკვეა ბ-ნ გ. წერეთელმა ნინოშვილის კუბოს წინაშე წარმოთქმულ სიტყვაში; ამისთვის საქიროთ დაინახეთ სრულად დეტალობით მისი ნალაპარაკევი:

„მამა ენატე. ნეტამც ახლა წამოგახედა მაგ ცხედრიდან, რომ შეხედლა აძღნეს შესს თანამგრძობებს, რომელნიც მოსულან შენ პატრესაცემლად და თან მოუტარიათ გვირგვინები შენის მოღვაწეობის შესამკობად. ეს რომ მოხდეს, მე ვიცი, რომ პირველად შენ მზარულად გაიღებ, მაგრამ მეორე წამს ისეე წარბს შეიკუხუნი, ზურგს შემოგავაქვე და გვეტყვი: „უმაღური გამყოფად დმერთმაო! სიცოცხლეში მე ვერვინ მოკეკრეთ ჩემ გარშემო და ახლა რას ეაქნე თქვენს თანაგრძობასო“. დიდა, რაც ეაქნეს, მას არ ევასანებთ და თუ დეკარგეთ, ვწუწუნეთ, ეტრით ეს ჩვენი ჩვეულება ახალი არ არის. წარსულ საუკუნეში უფრო ძვირფასი რამ დეკარგეთ და მას აქეთ ჩვენ თვალს ცრემლი აღარ სტრება, მაგრამ რაღა დროს? ახლაც ამ ათი, თუთხმეტე წლის განმავლობაში რამდენი რა არ დეკარგეთ, რამდენი ეროვნების გამამტკიცებელი საუნჯე არ დეკარგეთ; მაგრამ ჩვენ წუწუნის მეთს ვერას ეაქთებთ და ამაში უნდა ეცნათ ჩვენი დაცემა, დალაპრება, დედაკაცის მანდილის თავზე მოხვევა. რკით რითია ჩვენითვის ძვირფასი ნინოშვილი? იმან მიგვითთა ჩვენის ეტრის საძირკველზე, მიწის მუემა დაბალ მშობრემლ წოდებაზე და ცხოველი სურათებით დაგვიხატა, თუ რა საშინელს დაცემულს მდგომარეობაში იგი. იმან გამოიყენა სამავალითო პირები ამ წოდებისა: „გოგია ურშვილი, სიმონა, ქრისტიანე“ და გვაჩვენა, რომ ეს მივიწყებულ ბურჯი ჩვენის ეტრისა,

მრავალნაირი ცუდი გარემოებისა და უბატონობისაგან მეტად დატყვევულს ბნელს მდგომარეობაშია. იმან ამით შეგვასმინა, რომ მივეშველოთ ამ დატყვევულს ბურჯს ჩვენი ერისას, წაოვაყენოთ იგი, ზნეობით ავიამალოთ, მიეცეთ მას ზურგი და მასთან ხელი-ხელ ჩაიდებულნი ვისწრაფოთ ერთად ერის წარმატებისათვის. არაუისთვის ახალი ამბავი არ არის, რომ ერის კეთილმდგომარეობა ამ მშრომელ, დაბალ წოდებაზეა დამყარებული: ის ასახრადობს მთელი ერის ტანს და თუ ის დაქვანებულია, მაშინ მთელი ერის სიცოცხლაც საშიშარს მდგომარეობაშია ჩავარდნილი.

ნინოშვილმა ცხადად გვაჩვენა, რომ თუ გინდა ჩვენი ერი შევიკავოთო, გადაგარებისაგან, აი, ამ წოდებას უნდა ეუშველოთო, ავამალოთ ის ზნეობრივად და გონებრივად ავამალოთ მას, „მისე მწერლისთანა“ და, ტარელისთანა, ავი თვისების კაცებო. ამ სახით მან გაუცვალა კვამარიტი გზა მესამე დასს ახალთაობისას ხალხში მოქმედებისათვის. აი, ამითია იგი ჩვენთვის ძვირფასი, კურთხეულ იყოს ხსენება მისი“.

დაშსწრე

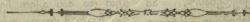
† ეგნატე ნინოშვილს

რც შენ დაგტოვა, ეგნატე, დალ-დაუსმელი სოფელმა! მალე ჩაგვიდა ბრტყალები სიკვდილმა დაუნდობელმა. დაღადა ეკლის გირაგენი და ჯილა წამებულისა, მოგიკლა ტკბილი ოცნება, ფერადი გრძნობა გულისა. ყველა სიკვდილის შიშლინი ვართ აქ არეინ არის მდგომელი, ძნელია მხოლოდ მკირე გუნდს: როცა აკლდება მშრომელი. შენ არ იყავი მათგანი, ეინც კაშა სმისთვის ჩნდებიან, სოფელს არაფერს არგებენ და უმნიშვნელოდ ქრებიან. გიყვარდა შრომა, რომლითაც ამაყობს აღმაინა;

გიყვარდა ფიქრი, ოცნება და აზრი ნაყოფიანი; გიყვარდა შენი სამშობლო, ობოლ, ოხერი ტიალი, მისთვის ზვარაკად თავს სდებდი ის იყო შენი ტრფიალი, სხვის ჰიერი შენად მიგაჩნდა სხვის სენი შენდა წყლულადა, ცდილობდი დაერღობილები ალდენას მეგობრულადა. მაგრამ გაგიწყდა კავშირი, სოფელმა აღარ გიწამა და მიგიბარა ამიერ უძღებმა შემა მიწამა, მიწამ, რომელიც გულ-წრფელად გიყვარდა, სცემდი თავყანსა, სადაცა გზრდიდა მშობელი, სადაც გიწრედა აყანსა.

წ. მღვ-მელი

ჩემი თავგადასავალი

ატონ-ყმობა ჩვენში პირობით იყო და არა უსასურლო, როგორც სხვაგან. ყმებმა იცოდენ რა უნდა გადაეხადათ, ბატონებმა — რა უნდა გადაეხდევინებიათ და ორივე მხარე შეურყევლად ასრულებდა თავის მოვალეობას. სხვა-და-სხვა გვარის და სხვა-და-სხვა სოფლის გლეხები, სხვა-და-სხვა გვარად იყვენ დაბეგრილი, ზოგს მეტი ემართა, ზოგს ნაკლები, ზოგს სულ ამოკვეთილი ჰქონდა ბეგვარა

და გააზატებული იყო. ერთს ჩვენ გლეხთაგან სხვათა შორის ნახვეარი კვერცხიც ემართა. ყველიერის დაურწყებას, ჩამოვიღოდა სასახლესში, სამზარეულოსში შემწვარა კვერცხს, გაფუცქვიდა, მერე გაყოფდა ძუით შუა და ნახვეარი კვერცხს მართმედა ბატონს, როგორც ბეგვარს. ეს ნახვეარი კვერცხის ბეგვარისე აწუხებდა იმ გლეხს, რა ჩამოდენჯერემ ჰბოზავა ბატონს: ამომიკეთე და ერთს ძროხას მოგართმეო, მაგრამ პასუხად ამას ეუბნებოდა: საშვილიშვილო ვალდებულება რა მე მოეცა ძროხის გულში

სთვის, ეს ღორმუცლობა იქნება და თუ სხვებ გამოიჩინოვანებენ თავს ერთგულობით, მაშინ კი შეიძლება. მართლაც ჩვენ სამოახლოში სახლი გენდა, ავადმყოფები ვადანიხნენ, საორმოცოდ ისე შეაშინა ყველა, რომ ავადმყოფებს არაფერი ეკარებოდა, მაშინ ამ გლეხ-კაცმა იშოვა ღრო, დაადა თავზე ამ გადაწოლილებს და უპატრონა. ამ ერთგული სამსახურისათვის კი ამოუკეთეს ნახევარი კვერცხის გადახდა.

ერთ გლეხს, წელიწადში ათი კოკა ღვინო ემართა, ერთ წელიწადს ღვინო აღარ მოუყვია და ბატონმაც კოლოტებით ღვინის მაგიერ ათი კოკა წყალი გამოატანინა და ჩასხმევინა ჭურში. ღვინო რომ მოუყვია, ის ღვინის ნება იყო, გლეხ კაცს მუშაობა და შრომა მაინც არ დაკლებია და რაც არა აქვს, რა უნდა გადავახდევინო, მაგრამ წყალი რომ ზედ კარზე ჩამოუდის და მიტომ გამოვატარინე, რომ ამ იფიქროს, ბევრად ამაყვეთილი მავქესა. რაც მამა-პაპიდან არ მართებს, იმაზე მეტს არას ვთხოვ, მაგრამ რაც მართებს იმას კი ვერ შევარჩენო, რადგანაც მამებს ასე გადმოუყვიათ ჩვენთვის და შეიძლება ასე უნდა გადავცეთო. თვითონ გლეხებიც მტკიცეთ იღვენ თავის პირობაზე და ნამეტანის გადახდას სიკდილოს არჩევენ.

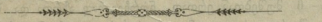
სოფელ სოფელი შრომა ქათმით, რაჟა ხნობა და არავეთი ცხვრით, ისე თავასა ღორის სიყვით იყო განთქმული. თავისელ გლეხებს, ბევრათ ვღვთ, რომ ყოველ წელიწადს, ნაშობებს, დაწურწყების ცერაში, თითო ბურაკი გამოეტანათ დასახლებში. ჩვეულებათა ჰქონდათ, რომ მარჯვენა ფეხით უნდა მოეჭრათ გამოტანილ ბურაკისთვის და უკანვე წავლთ შინ. ამას ბედის დაბრუნებას ეძახებოდა.

ერთხელ ერთ გლეხთაგანს, ვაზში დაგვიანებოდა; როდამარხდა მეორე ღვინს მოიტანა ბურაკი. ბატონმა გაუწყურა და ის ბურაკი იქვე დაბმულ დათეს გადავლდა. დათემა, რასაკვირველია, მაშინვე დატოვანა. გამოარებულმა გლეხმა გაიმტოვა თავი, შევიქნდა დათეს, გამოვლივდა ბურაკი, მოკრა მარჯვენა ფეხი და დანარჩენი ისევ გადავლდა: არა შენი ჭირიმე — საძახა, — როგორც დამწამავეს რაც გინდა ის მიყავითო, მაგრამ ჩემს ბედსა და მამა-პაპის ჩვეულებას დათეს ვერ შევაქმევო.

გრივალ წყრეთლის შეილი — ნესტორ წყრეთლის მამა დიმიტრი, რუსეთში იყო გამოხდილი. დაბრუნდა და თუ არა, ოფშქვითელ ნიჭარაძის ქალი შეირთო, მღარილი მემკვიდრე. ჩაესახლა იქ და მეოჯახობას მიჰყო ხელი. ერთ დამეხი ელაქამ თოფი ჰქრა და მძინარი მოჰქრა. მეკვლეობა მიაწერეს კოლის ნათესავეებს, როგორც ვარზე მემკვიდრეებს. დაიჭირეს, ბევრი დასაჯეს, ზოგი ციხეში გამოახდეს და ზოგი ციხიბრიზი ვავხვენეს. ვაიარა ორმოც-დაათმა წელიწადმა. ერთმა მოხუცებულმა სოფელმა, სიკდილოს წინეთ აღიარა საჯაროთ შემდგე: „მე იფყვი დიმიტრი წყრეთლის შინაყმა. ერთხელ კამეჩები დარჩენილიყვენ დამე საჩეს ვართ და ბატონმა გვიბძანა რომ შევევრეკა საჩესში. ჩვენ რასაკვირველია, უარზე დაედექით, რადგანაც მწყემსები არ იფყვი, მაგრამ ბატონი ვავეწყურა და ვიბძანა: მე ევეები არ ვიცი, რასაც ვიბძანებთ, ის უნდა ვაკეთოთ. ეს ვეუტხოვა ჩვენი, ფარეშებს, პირობა შევეკრით, რომ მოვეყლა. წელი ვყარეთ და მე ვარგო. იმ დამეს მივევარე მძინარს ფარეშოიდან თოფი ვკარიო“. ამ რამდენიმე მაგალითებიდან, მკითხველი ცხადად დაინახავს, თუ რა მძიმედ იღვენ თავის მოვალეობაზე ბატონიც და ყმებიც. ანატ გლეხებს არაფერი გადასახდა არ ემართად და მიდიოდენ საბატონო აზნაურების კვლობაზე; გამოჰყავდათ სასახლეში თითო პატარა ბიჭი ხელზე მოსამსახურეთ და იმითი თავებოდა მათი მოვალეობა. აი, სწორეთ ამ მიხეზით აიხსნება ის ვარემოება, რომ დიდ ოჯახებში, ორშიც სამოკობით ვყარენ ფარეშები და საქმეს კი არაფერს აკეთებენ. ბატონ-ყმობის დროს მხოლოდ მოჯალაბებები იყვენ საზოგადო კანონს, რიგსა და ჩვეულებას მოკლებულნი. გლეხი მიწაწყლის პატრონი და მოჯალაბე უმიწაწყლო სულ სხვა-დასხვა იყო. მოჯალაბეთ ვახდებოდა მხოლოდ ნაყიდი, ანუ ტყვეთ წაყენილი და სრული მონაც იყო მისი პატრონისა, მოახლეთაც მოჯალაბის შეილები უნდა გაეყენათ და გლეხისას ვერ შეეხებოდენ გინდ ობოლიც ყოფილიყო.

(შემდეგი იქნება)

აკუი

უღროვოდ დაკარგულის ეგნატე ნინოშვილის (იგი-როყვას) სახელს!

„ცუდად რომ მაინც არ ჩავიხლას ეს ვაწწორული სელის კვეთება“.

მომოხელმა და უსურველმა სენმა ხელიდან გამოვტაცა ჯერ ახლახან აკარებულნი, მხოლოდ ოდნეად ჩვენ წინ გადაშლილი ნი-

ჭი, ნიჭი, რომელსაც გულ-წრფელ გრძნობებთან ერთად მიმადლებული ჰქონდა ბუნებისაგან მკვეთრი და ნათელი გონება! ბეჩაყისა და ღარიბი გლეხის ოჯახში დაბადებული, ღვინის აღორსსა და მოვლას უღროვოდ მოშორებულ-მოკლებული (ექვსი თვისა დატოვა ის ღვინად, რაცა მიიტყლა), დაბალ სკოლაში, ღარიბ შევირდელ ხელიდალში გამოვლილი; (სარჩო-საზრდად — ხნელი მკადი და ზოგჯერ,

როცა ისიც არ ექნებოდა, მიწდგომი უნდა ებრძინა ბილის მოსაზრებას), პატროს-ნისა და აღმანურის გერძობის გამოჩენისათვის სკოლას მართებლობის მიერ გამოგდებული, ის, საბრალო ჩენი ევნატე, ათას გვირ წყალგება-ტარჯავს შემდეგ ძლივს ახერხებს სოფლის მასწავლებლობას და ჯერ სულ ნორჩი ახალგაზდა, მოხუცებული მამისა და ოჯახის მომელელია; შემდეგ რამდენისამე წლისა ბუნებრივად განსაკუთრებულ, მიმადლებულ ნიკს ახალგაზრდის გულს ეგრ დაუფრებია მასწავლებლობის (ნამეტურ სოფლის) მშვიდ, წყნარ და მყუდრო გარემოებას, მას აღძვრის აუღაგმევი და უსაზღვრო სურვილი, ნახოს უკეთესი ქვეყნები და მიიღოს, შეიძინოს უმაღლესი, ჭეშმარიტი სწავლა-ცოდნა, რომ გააჩვიოს და გამოიძნოს ცხოვრების გამოაცანა და მის სრბოლასაც შესაფერი ანგარიში გაუწიოს. ამიტომ ის თავის შრომით მობოებულ და დაზოგვილ ფულით—გარბის სამხრეთ ევროპისაკენ, შემოივლის პარიკს, მონპელიეს და ხმელთა-შუა ზღვის ნაპირ ქალაქებს და ექვს თვეს დაუდევარ და მოუღალავე მოძრაობას შემდეგ საფანელ-საგზალ შემოღულული ბრუნდება სამშობლო ქვეყანაში, საცა რამდენსამე თვეს შიმშილ-წყურვილით ტანტალს შემდეგ, ძლივს შოულობს მუშის ალავს ნავთის ქარხანაში. ერთი წლის განმავლობაში სუსტ ძარღვებიანი სხეული მწერლისა იტანდა შრომა-ჯავას ქარხნის მუშისას თანაბრად. ბრგე და ზორბა რაჭველებისა და აზრუმელ სომხებისა: ის ხან ფიცრებს ეხიღებოდა ქარხნის ერთ საწყობიდან მეორეში, ხან ნავთის ხის ყუთს სქედდა, რომლის მუშაობის დროსაც მისი სუსტი და გამხმარი ხეღები სკდებოდა და სისხლი ჰდიოდა, რის გამოც მუდამ რამდენიმე თითი შეხვეული ჰქონდა; ბინადრობდა ბათუმის მუშების პაწია სადგომში,—თითქმის ერთნაბერა საყენს არ გადაამეტებს არც სიგანე-სიგძით და არც სიმძლვით ბათუმის ნავთის ქარხნების გარშემომდგარი მუშის სადგომები. ნუ გიკვირო, ნათლად ნახული და ამ სახლების დამთვლიერებელი კაცის სიტყვებია ეს. ერთ პაწია ოთახში 7—8 და არასოდეს არა ნაკლებ 5—6 მუშებთან ერთად ეძინა მას. სადგომი ოთახი, აშკარაა, სველი ნოტიო და მუდამ ცივი იყო, რადგან ზამთარში არ ათობობდნენ, მაგრამ უფრო უარესი იყო აუროლებული ჰაერი ბევრ კაცის ერთ პაწია ოთახში მოთავსებისაგან, რისგამო პაწია, ოთახის შესაფერი, ჭკრიტი-მალეების მსგავსი ფანჯარები სულ მუდამ ღია უნდა ყოფილიყო ზამთარ-ზაფხულს, რომ საძაგელს სუნია ბუღს არ დაეხრხო ძილის დროს კაცებმა...

ბოლოს, ამ სამ-ოთხი წლის წინად ჩემმა ტანჯულმა ევნატემ კალმის გამოსაცდელად დაწერა ორი-სამი ფელეტონი და ორი-სამი მოთხრობა, რამელნიც მკითხველ საზოგადოების მიერ ღირსეულად დაფასებულ და მაწონებულ იქმნა... შაჰლოდ მაშინ, სულ ამ ერთი-ორი წლის წინად, ევნატე მიხვდა და დარწმუნდა, რომ მას შეუძლია უკეთესად და უფრო ნაყოფიერად იშრომოს, იმოღვაწოს, ფუტკარისებრივ მადლიანად და თავი ანება ქიანჭველასებარ მხოლოდ პირად სარგებლობისათვის და მასთან მის სულტ სხეულისათვის აუტანელს შრომა-ჯავას ქარხნებსა და საეაქრო კანტარებში: გარკვეული პროგრამით ხელი მიჰყო საზოგადო, საერთო სასარგებლო მოღვაწეობას წერითაც და ისე მოქმედებოდაც. ენიშნული ჯერ ყოველსავე მისთვის მიწობილ და ჩაბარებულ საქმეში, მტკიცე, ერთგულად, ბეჯითად და მუყითად მოქმედებდა, რადგან იძულებული იყო თავის რჩენისათვის თავისეულ 10—15 საათის შრომით ლუკმა-პური მოეპოებინა. მისს—ევნატესი ამ გვირ ყოვლად პატროსან ბუნებდას და ერთგულ-ერთსულობით ყოველისავე საქმის ასრულებას გიმოწმებთ არამც თუ მასთან მომუშავე-მომამანავენი, არამედ ფულის პატრონიცა, კაპიტალისუბიცი, რომლებთანაც შეხვდა მას სასახურის, (ვანაში ეიმოწმებ ბ-ნ ნიკ. ბეს. ლ-ძეს.); ბოლოა როცა ევნატე ჩაჯდა ისეთი საქმეში, რომელშიაც მისი მანამდე დაუარული სულის სიმები აწყურა-ახშიანა, მაშინ ის მთელის თავის არსებით, წარმოუდგენელის გატაცებით მიეცა მოქმედებას, მოღვაწეობას,—წერას: ყოველ დღე და ღამე და ყოველ საათს, საცა უნდა ყოფილიყო, ამ უკანასკნელ ორ-სამი წლის განმავლობაში ევნატე თვითონაც ვითარებოდა, გრანდოზურ გარკვეული პროგრამით, წიგნების კითხვით და გარშემო მყოფთაც აეითარებდა; მადლიანი თავისი გრძობებით და მკეთილი ლოლიკით და მასთან მართვით მჭევრმეტყველობით ჯგერედენ-გზახვ მღგართულებს აყენებდა მის მიერ ცნობილ ჭეშმარიტ გზაზე—მიმართულებზე...

წერაში, მწერლობაში, ევნატეს ნიკი, გარნურჩეგლად აზრთა და მიმართულებათა, ყველასაგან აღსაჩვენებელია ჩვენს საზოგადოებაში: ეს არის პოეტური, ბელეტრისტული ნიკი, რომელმაც ამ თითქმის ოთხი-წლის განმავლობაში ფრთების აწევა და მშობლა მოასწრო, რომ ეჩენებინა მკითხველ საზოგადოებისათვის თავისი სულის და გულის ძალ-ღონე და უდროოდ დაკარგვით გული დაეწყვიტა მისთვის... მართლაც, საკვირველია და ჩენის ცხოველებსათვის ახალი მოგონება ის გარემოება, რომ ამ

უკონმა და ბეჩე გლეხის საზოგადოებიდან გამო-
სულმა ყმაწვილმა კაცმა, ორი-სამა წლის მწერლობით
მიუღის საზოგადოების სიმამრთა და აღტაცებუ-
ლი ქებათა-ქება დამსახურა... ეჭვი არაა, ეს არის
ქვეშაირთა და ძალუმი ნიჭის ნიშანი, რომელიც
ჩვენს სამწუხაროდ ასე უდროვოდ, ასე ადრე და-
გვეყარვა... მაგრამ მისი ნაწერები საკმაოდ კვალს
აჩვენებს ჩვენს მწერლობასა და ცხოვრებაში და ვისაც
მასობა ჩვენს ცხოვრებას პირდაპირ გაუსწოროს თე-
ლი და არა რომანტიულად, ის იპოვის ე. ნინო-
შვილის თხზულებებში საუკეთესო ნაწარმოებებს
იმისა, თუ სადა ჩვენის მწერლების ნამდვილი იარა-
ღები... აბა, დაუკვირდეთ „პალიასტამის ტბის“ უბე-
დურ მხატვრობას, ჩვენის ქვეყნის რაინდს*, მხატვრობ-
თა „გოგია უიშვილს“*, „სიმონას“ და თქვენ, მოზა-
რლო და მომავალთა თაობა, იპოვით ნამდვილს
წყულს ჩვენის ცხოვრებისას: ეს არის ეკონომიუ-
რად დატვირთული მკვებავის მშრომელია. ეს არის
პროგრესის უარყოფა ჩვენში და მხეტარა მოქმე-
დება „მკლავებებისა“, ეს არის სოფლის ხალხის
უსწავლელობასა და ვაკირებაზე თავის ღონისა და
ღიღების გამართვა „ფულიან“ დროიძეებისაგან და
სხვა...

მაგრამ ყოველივე დაწერილი უდროვოდ და-
ბრუნდის ეგნატესი—არის მხოლოდ მისი მძლავრი
ნიჭის ფრთხილად და შეშფოთებით გამოცდა კალ-
მისა: ხოლო უფრო დიდი და უფრო ბევრი გაუთა-
რებელი დავიკრთა მან და ჩამდგინა უდროით თან
ხალა უბედურმა მხატვრობა არამც თუ უკურნე-
ბელ სენისამ, არამედ უფრო ჩვენის საზოგადოებრი-
ის ზნეობისა და პირობებისამ. რომელიმე სენი,
ინ. იცის, რომ თითოეული ჩვენში არ ბუდობდეს...
შეიძლება, რომ უბედურ ეგნატეს წილად ერგო სა-
მართლო სენი, უკურნებელი; მაგრამ ასეთი სენიც
ღრავებით მიანც უკან იწვეს და თავის მომკიდინე-
ბელ სიმძლავრეს ვერ იჩვენს, თუ კი რიგთან ცხო-
ვრება ვაქეთ... მაგრამ ამ ხშივ ეგნატეს ცხოვრება
ყოველდ უნუგეშო მდგომარეობაში იყო... ჯერ ხომ
სანამ მწერლობასა და ინტელიგენტურ ცხოვრებას
ჩვენობდა, იტანჯებოდა აუტანელი ფიზიკური
შრომით... მერმე მწერლობა და ინტელიგენციამ
ერა უძმო, ვერ გაუწია ქვეშაირთი მგობრობა, რის
ფრესიც იყო ის... თუ არა გვერათ, გამოიკითხეთ
შარშანდელი ერთი რედაქციის მოქცევა მასთან...
შეიღო შარშანდელი ზამთარი საბრალო ეგნატემ
სოფლისში ნოტიო და გაუთბობელ ოთახში ვაატა-
რა... მასთან ტანს ემოსა დახეულ-დაკონკილი გახუ-
რებული საზაფხულო პალტო, ჭკამ-მაც ბინის და
სასაძვლის შესაფერი ჭკონდა... იმავე დროს იმ

რედაქციის მისი წინანდელი ნაწერების ხუთი მო-
თხრობის ფასი შერჩენილი ჭკონდა. შეუძლებლო-
ბით რედაქცია ვერ გაიართლებს თავს, რაღან 1893
წლს დამწყებს, იმა რედაქციის ბელადებმა, რომელ-
თაც თვეში უიმისოდაც საკმაო ჯამაკირი (100—
მანეთითეში) და მეტი ეძლეოდათ, 2500—3000 მანე-
თამდე განაწილეს და საბრალო ეგნატეს მხოლოდ
ერთი მოთხრობის ფასი („ქრისტინეს“) — ისიც ხუთ-
ხუთ მანეთობით გაუღდეს, ესეც დამადლებით: „თქვენ
მოგციტ, თორემ სხვას ჩვენ აქამდე ერთი სტრიქო-
ნის სასყიდელსაც არ ვაძლეოთ... კი საქმებრია,
თქვენმა სიკუცალემ!.. მაგრამ ასეთი წრეს გადასუ-
ლი მოქმედება რედაქციისა არ უნდა დარჩეს და-
ფარულად... მაგრამ იმავე რედაქციის სხვა უფრო
დანაშაული აწვეს ქვეყნის წინაშე უბედურ ეგნა-
ტესთან დამოკიდებულებამა. საზაფხულოდ ტფი-
ლისში უბინაო და უსაყვანო ეგნატემ შარშან-
ფილოპეტრო დასში გააპირა შესვლა სამუშაო-
ოდ. ამ დროს რედაქცია პირველად მას, — თქვე-
ნი ახალი თხზულება — „ჩვენი ქვეყნის რაინდი“ და-
გვიომეთ და შემდეგ კიდევ მოგაწოდეთ — და ყო-
ველ თვეში 20 მანეთს მიინც, თუ არა მეტს, გამო-
გიგზავნითა და სოფელში, საკუთარ სახლში იცხო-
ვრეთ დასვენებითა და სალიტერატურო მეცადინე-
ობითა. ამ იმედით ის მიდის სოფელში, თავის და-
რბზ ოჯახში, საკა ყოველმისფერი ყიდვით და ფულით
უნდა ეწეოდა გარედან... ეს ვახლდით აპრილში
1893 წელს... მიდის მისი, იენისი, იგლისა და მთე-
ლი ზაფხულის თვეები და ერთი გრაშიც არ მიუ-
ღია რედაქციისაგან, დაპირებისამებრ, საბრალო ეგნა-
ტეს... და, ეინ იცის, ამის გამო ჩამდგმა ნაკუ-
ლევანებამ მისი მოსხლეტილი სხეული სულ მთლად
დააუძლურა... და წარმოიდგინეთ, დატვივა ბელისა,
სოფელიდან და აპარაკებიდან ნუკრისთეში ყველა-
ნი, მიმე დასწავლებიც, უფრო ღონიერნი, უფრო
ძალუმნი ჩამოდიან... ხოლო ჩვენი ეგნატე ჩამომ-
დნარი, ჩამოპირწიანებული ჩამოვიდა კვენი-
სთეეს ტუილისში სოფლიდან და მამიაც არ უნ-
დადა იმავე რედაქციას დატვირებული თხზულე-
ბის ფასის მიცემა და იძულებული შეიქნა
საბრალო მწერალი გამოერთმობა და მყოფე რედა-
ქციისთვის გადაეცა... გამოართმევენაც მიიღო თვე
არბენინეს მალა კიბებზე დაეადმყოფებული კაცი
და მანამდე არ დაუთმეს, სანამ საბრალო ეგნატემ
თავის ახანავათა შარის ოთხი ამორჩეული კაცე-
ბი არ დაისწრა და ესე არ მოელაპარაკა რედაქციის
ბელადებს... უმეველია, იტყვიეთ, ეს ნამეტანი დანაშა-
ულობაა რედაქციის მხრე. . . და, აი, ამიტომაც საჭიროა

ასეთი ფაქტების გამოკვეყნება, რადგან თუ არ ეს მიზნებში, ეგება ჩვენს ეგნატეს ოთხი-ხუთი წელიწადი მაინც ეცოცხლა და არ დაემარხა თავისი ნიჭი, რომელიც ჩვენს ღარიბს ლიტერატურას როგორც ნაწერებით ფრთას შეასხამდა, გზა-კვალს გაურკვეველად და მკითხველ საზოგადოებას ერთი-ორად წარმატებდა თავის სიმპატიურ მიმართულებით... მაგრამ ბელეტრისტულ ნიჭს გარდა ეგნატე ნინოშვილმა მწერლობაში პუბლიცისტურ-კრიტიკული ნიჭიც გამოიჩინა... მე მგონია ეს ნიჭი მასში ბელეტრისტულ ნიჭზე ნაკლები არ იყო და ამ მხრივაც არა ნაკლებს სასახურს გაუწედა ის ჩვენს მწერლობას. რომ ეს არ არის გადამეტებული, ამის დასაწმენებლად გადაიკითხეთ შარშანდელი „ეკლის“ ნომრებში მისი პირველი პუბლიცისტურ-კრიტიკული წერილები „Plebs“-ისა და „მეველეს“ და მთ მსგა-

ესთა მიმართულების წინააღმდეგ... ეს წერილები, როგორც პირველი გამოცემა, პირველი ნაბიჯ კრიტიკულ-პუბლიცისტურ მწერლობისაკენ, დილა, შესანიშნავი არიან და არც იცენეს იმათ, ვინც უანგაროდ, მხოლოდ ჭეშმარიტების სიყვარულით ჰქერტეს და არჩევს ხოლმე ყოველსავე საგანს!..

„ის მოკვდა, მაგრამ არ არის მკვდარი, მას მოიგონებს შთამომავლობა და მას უგალობს აწ წმინდა ქნარი“ო.
 „მაგრამ... საქმე ის არის, რომ ძლიერ ცოტათი ანუგეშებს ეს სიტყვები უბედურისა და ტანჯულის ეგნატეს დაკარგვით დაწაღვლიანებულსა და მგლოვიარე გულს ჭეშმარიტ სწორ-ამხანაგებისას.“
 აშანავი

სამიში მოგზაურობა

ფურიაში მდინარე კონგო შესანიშნავია სიღრმით და ამასთანავე ის მნიშვნელობა აქვს, რომ თუ კაცი გაკვეება ამ მდინარეს, ის მიიყენას შუგულ აფრიკადის და ეს გზა არის ერთად ერთი საშუალება, რომ განათლება მიახწიოს იმ ადგილებშიც. მაგრამ როგორც აფრიკის სხვა მდინარეები ესეც სასევა ბევრი კლდეებით და ჩანჩქრებით, ამითი ძნელდება ამ მდინარეზე მიმოსვლა და გაუფრთხილებელ მგზავრებს უქადის სიკვდილს.

აფრიკაში მოგზაურობით განთქმული სტენლი ასე მოგვითხრობს თავის მეგობრის ფრანსის პოკოკის დაღუპვის კონგოს ზეირთებში.

ერთხელ, მოგზაურობის დროს, 3 თიბათვეს, 1877 წ. მე ორიოდ კაციტ წინ წაველ, მდინარე კონგოს კლდინი ნაპირების დასათვლიერებლათ, ჩემი ქარავანი უკან ჩამორჩა. მე დავაპირე დასვენება, ერთ ბზის ჩრდილში ჩამოვაბი გამაკი, ჩაუწყვი შიგ და დაუწყე დღობინდით ეცქერა ქარავანს, რომელიც მდინარის ნაპირნაპირ ნელნელა მოდიოდა. სამი საათი იქნებოდა. ერთბაშად მივაქციე ყურადღება, რომ მდინარის ადღვლებულ ზეირთებში შავი ნაფოტივით რალაც ფართხლებს, დავაქერდი კარგათ და ენახე რომ ის გადაბრუნებული ნაფი იყო და ათიოდ ხელი ეჭიდებოდა. უბედურები, რასაკვირველია, ნავს ევლარ გაასწორებდენ და ცურვით წამოვიდენ ნაპირისაკენ. თუმცა აქაფებული ზეირთები უშლიდათ, მა-

გრამ მსურავენმა დიდი ვი ევალახით მოაღწიეს ნაპირამდის და თვიდან ფეხებამდის გაუწყულები მოვიდენ ჩემთან და ერთმა იმათგანმა, არაბმა ულუდმი, აი, რა მიაშობ:

ფრანსი პოკოკი, ხომ მოგეხსენებთ, თქვენ უკან ჩამოვრჩათ. ერთბაშად თავში უცნაური აზრი მოუვიდა, მოინდომა მდინარეს მეორე ნაპირას ნავით გასვლა. თანამოგზაურნი ყველანი უშლიდენ, რადგან მდინარემ იცის ამ ადგილას ბევრი კლდე-ღრეები. ის გაუაფრტა და არაფის არ უჯერებდა. ჩამდენსაც ეეუბნებოდათ, შეუპოვარი ამერიკული უფრო ძალზე იღვა და უნდოდა თავის ნების ასრულება.

— ჩვენ ხალხს არ შეეშინდება, თქვენ ხართ ლაზრები და მოშიშრები! გვესაყვედურა იმან.

ამაზე მე ევლარ მოვითმინე და შევეყვირე:

— ბატონო, აი, ჩემი ხელები, იმდენი თითი არ მბაბა, რამეთუ კაცი მე ვაღამირჩენია ამ მდინარისაკენ. როგორც მეძახით მშიშარს?! მეგრე მიეუბრუნდი ჩემ მომხმებს და ეუთხარა:

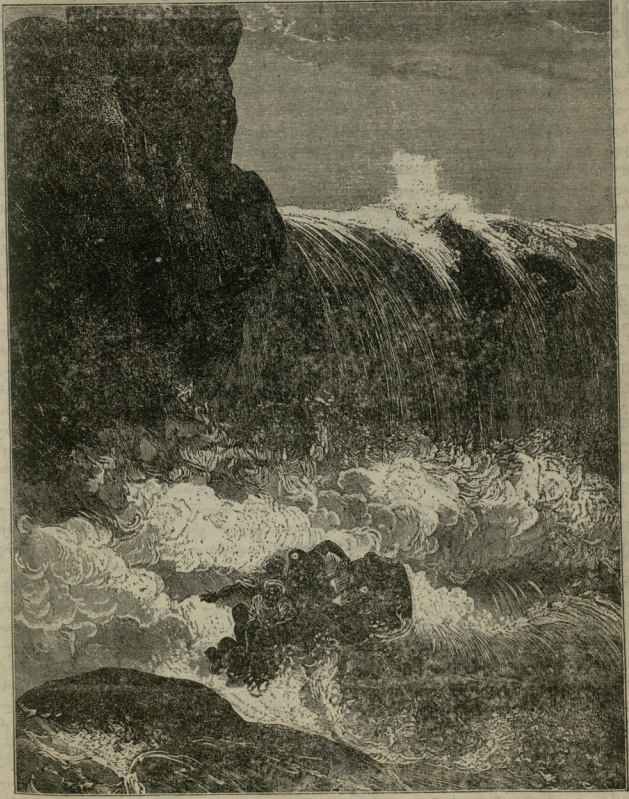
— ძებო, სიკვდილი მოგველის, მაგრამ ევროპეელთ უკან ნუ ჩამოვრჩებით. გაეყვეთ ამით.

ყველანი დამეთანხმენ.

როგორც რომ ჩავსხედით ნაწი სულ არ გავსულა ერთი წუთი, რომ აჩქარებულმა მდინარემ გავგეიტაცა ჩანჩქრისაკენ. პოკოკმა რომ დაინახა ასეთი საშინელი ზეირთები, ძალიან შეეშინდა, მაგრამ რალს უშევიდა. ზეირთებმა გაიტაცეს ნაფი, წყლის

ქაფი გადაეფარა ზემოდან. პატარა ხანს შემდეგ წყალმა ამოაგდო ნაფი, მაგრამ გადაბრუნებული ჩვენ უგრძნობლათ მოვექიდეთ იმას, ვინებაზე რომ მოვედით, ენახეთ, რომ 11 კაცისაგან მხოლოდ 8 კაცი

ჩანჩქრები აღარად მივიჩნიე და გვეშურე საშველად, რომ კაცი არ დამხრჩვალყო, უცბათ გამოექანა ზეირთი და გადმისროლა წყლის ნაპირისაკენ. მეორეთ კიდევ გამოვიდე თაფი, უნდა შეშველა, მაგრამ ახლაც

ამდროს შორიდან დავინახეთ, რომ ზეირთებში ვიღაც კაცი ფართხალობს.

დავჩინილეთ და ამით შორის პატარა ბატონი*, (ასე უძახდით პოკოკს) აღარ იყო. ამ დროს შორიდან დავინახეთ, რომ ზეირთებში ვიღაც კაცი ფართხალებს, აღარ დავდე არაფერს,

ვერას გავხედი, ზეირთებმა ჩანთქეს გვეამი უფსკრულში ის გვეამი პოკოკისა ყოფილიყო, ბოლოს იპოვეს. ამას შემდეგ მდინარე კონკო აველასთვის უფრო საშიში და საზარი გახდა.

მოგზაურობა შევიცარიში

IV

ხლა გავიდეთ სოფელს გარედ, დაეთვალი-
ნროთ იქაურობა და გავიგოთ, რას აკეთებს
გლეხი მეურნე.

შევიცარიის ბუნებას რომ შეხედოთ სწორეთ
შეგებრალემათ. შეგებრალემათ იმიტომ კი არა, რომ
ის ღარიბია, მცენარეულობა ნაკლებია; არა, პირ-
იქით, ბუნების ნაწარმოები ყველაფერი უზედ არის;
მათა, ველი, ტყე, მდინარე-ღეობები და სხ. ისეა შე-
ხავებულ-შეხამებული, რომ კობხად გამოწყობილ
პატარძალს მოგაგონებს. მაგრამ რა გამოვიდა, ტყეში
შედიხართ, ფიქრბობთ, ეს ადამიანის გაშენებულია;
საბალახო ადგილებს უტკეჩრით, ჰგონიხათ ეს თვალთ-
გადაუწყდენელი მიწდარი დაუხნაეთ და ბალახი და-
უთესიხათო, მდინარეებს ათელიერებთ და აღტაცე-
ბაში მოდიხართ, ამოდენა წყალი რა კარგ ახსში გა-
დამოუშეიხათ, ვერც ერთ ნაპირს მიწას ვერ გამო-
გლევსო; ერთ სიტყვით ყველაფერი ყურში ჩა-
გახსის: ეს ბაღია, ხელით ვკეთებულ ბაღი და არა
ბრმა ბუნების ხელთ-უქმნელი ნაყოფი. ყველგან შეე-
ნიერი გზები, სახლები, სასტუმროები, ხალხის ფუს-
ფუსი და შეუწყვეტელი მისელა-მოსელა, ხმაურბობა
და კიჟინი, გახეხაეთ და სადღაც შორს მთის წვე-
რში დაუსრულებლიე ამოდის კვალი და ცის სიე-
რკეს შავი ღრუბელიეთ ფიქნება. რა არის? რა და
მატარებელი მოგიახლოვდა, და ისტერინა და გაჰქრა
სადღაც ხერეღოში, დაეკარკა, ვეღარ ხედაეთ. მიიხე-
დეთ მეორე მხარეს, რკინის ბოძები ტელეგრაბ-ტე-
ლეფონის სიმებით მიიმარტება მალა, მთაში, სად?
ვისთან? რისთვისა? ხალხი გამოტყვევია ზაფხულის სი-
ცხე-პაანაქებას და ამ მიებში მიურგავს თავი. მას
თან მოსდევს ნაყოფი მეცნიერებისა და ცივილიზა-
ციისა. საბარბო ბუნება! რა ნაირი მოწყენილი სახე
მიუღია, თითქოს ადამიანს ეუბნებოთ: აი, დედასა,
სად არის ის ძველი კაი დრო, როცა ამაყობით სა-
ესე ამ არე-მარეს ებატონობდი? როცა ჩემი მოსის-
ხლე მტერი, ადამიანი, ყურ-მოკრილ მონად მყავდა
გადატყუული? ახლა? ახლა კი გადაბრუნდა ქვეყანა,
გაიმარჯვა მტერმა და სასტიკად დამამახინჯა, მას
კლანჭებს ტვეს სულს ძლიეს ებრუნებო, დილა,
ობრავს, დრტინაჟს, მაგრამ ვინ უჯერის, მაინც და მაინც
უნდა გეგანათლოა, ძალიდ უნდა ეტყობოყო. მარბა-
ლია, ნათლდებიო კი ნათლდება, ცვილიზაციის
ქარ-ცეცხლ ქვეშ გატარებული, მხოლოდ ცხოვნების
კი რა მოგახსენო. ნათქვამია ძალიდ ცხოვნებას ნებით
წაწყმენდა მირჩენილიო. აბა დააკვირდით ამ განა-

თლებულ ბუნებას, რა ნაირად მოხრილა წელში!
ოთხად არის მოკეცილი. საწყალი! ჰსურს, თავი მა-
ლლა წამოსწიოს, მაგრამ ვინ აუშვებს, იქვე მრისხა-
ნე ადამიანი კრიკაში უდას. იტანჯება ამ ნაირად,
მისი ბატონი კი სიხარულშია, ეთობ ამ არაფერიო.
ბრძოლა ბუნებასთანა? არა, აბა რა, სიეაქცევა ხელ-
ფებს შებობუნდ არსებასთან ჭილილი? ის ხომ უკვე
დამორჩილებული და გამინაუფრებულია, ახლა საჭი-
რია მისი მოხმარება, ცხოვრებაში ასე თუ ისე გამო-
ყენება.

როგორც უნდა იყოს ჩვენებური კაცო, მკითხვე-
ლო, ამაგებს ადგილათ ვერ შეურიგდება; მედიდურ და
გაუტებულ ბუნებაში აღზრდილი ამას გეიანამდი ვერ
ტყევა. ის ხედავს თეფაქინდრულ მიდამოს, მთას,
ტყეს; ველს და სხ., თითქოს მდინარეც კი დაუშინე-
ბიხათო, ისე ჩუმად მიიპარება თავის გზ-სკენ. მოღა-
და ნუ შეიბრალებ ამ სუსტ არსებას, იმ არსებას
რომელიც ჩვენ ტურბუ ქვეყანაში ისე გაბატონებუ-
ლია და გამაჯებულა. შეიცოდეთ ეს უძლიერი
გმირი!..

შეიძლება გსურთ სოფელს გაეცქეთ, ხალხს და-
ვებლოთ, ადამიანის მუღამ დაღერემილ სახეს პირი
მოაჩიოდით და მიუველ აღლავს აღფრთოეანებულ
ოცენებს მორევეში თავისუფლად შეცურდეთ. აქ არა
არის რა საკვირეელი, ეს ბუნებრივი მოთბონენილება.
ამ გვარა ჩვეულება ძლიერ არის აქეთ გავრცელებუ-
ლი. მაგ. ყოველ კვირა-უქმე დღეებს მოქალაქენი
ქალაქს გარეთ გადიან სასეირნოთ. რა რაიარად მი-
ექჩაებინა! ასე ჰგონია ვინმე უკან მოსდევსო; მი-
დიან, მიდიან, მიდიან და ხენეშა ამოვარდნილი და
გაოვლიანებული ერთ აღგასს დაეციიან. აბა ჰკი-
თხეთ, რა დამართათ, რა აჩქარებთ, სად მიეშურე-
ბიან? ამაზე სწორედ ვერც ერთი ვერ მოგიგებს. სად
მიღან? განა იციან კი? იმით სურთ ქალაქურ ხმა-
ურ-ბას, აქაფებულ ცხოვრებას ცოტა ხნით მაინც
გაეცქენ, მარტობა იგრძონ, თავისუფლათ ამო-
სუნთქონ. მაგრამ წარმოიდგინეთ, რომ ამ უბრალ-
მოთბონენილების დაქმყოფილებაც ასე აღვიდა არ
არის, სად წახვალთ იმისთანა ადგილს, რომ ხალხი
ქიანკველასავით არ იჩოდეს, დროს გასატარებელი
სახლები, ყავა-ხანები, ყოველ ფენის ნაბიჯზე არ
გიხედებოდენ? შეიძლება ჩრდილოში, ხის ძირში, მო-
სვენება მოინდომოთ? ესეც გასაჭირია. არა, იმიტომ
რომ გაშლილი აღგვი ცოტა იყოს, არა, მხოლოდ
თურქულ ამოკრილი განცხადება გაფრთხილებს:
აკრძალულია მინდორზე სიარული და ბალახის თე-
ლევაო. სამკარისია ეს, რომ ყველანი დამორჩილონ.
ბალახის თელე! სად? ქალაქში? სოფელში? ყველგან,
სადაც კი მცენარეობა მოიპოება. აბა, ქართველი

როგორ მოითმენს მტერიან გზას არ გადაუხვიოს და მწყანებზე არ გაიშოთოს.—ეინ არის მანდ? მომისმა ხმა.—მე ვარ, უპასუხე.—აბრძანდით და ხუთი ფრანკი მოამზადეთ, განმიმეორა მანე.—ხუთი ფრანკი? ჩიოსიზე? გაცირებოთ მეტეცივე.—განა არ იციოთ? ბალახზე წამოაწოლა ვის გაუვინა, ჯარიმას გახდევინებთ კანონის ძალით,—გადამიწყეიტა მოსაუბრემ, რომელიც ეკრედწოდებული „Garde-Champêtre“ ი სოფლის დარაჯი, მეტეველ აღმოჩნდა. ერთი ბეწო ბალახი და ხუთი ფრანკი! მოდი და ნუ გაცირებდა! მაგრამ არა, იქ სადაც ყველაფრის ფულად ვადაქტევა შეიძლება, სადაც ყოველივე ნაყოფს ბაზარს აქვს, ამ გვარი სისასტიკე არ არის გასაკვირობი.

ხშირად შეხედებით გაშლილ მინდორზე ხილნარს; რა და რა ხილი არ მოიპოვებს? როცა დამწიფდება, მისით ჩამოაცივება და ხეს ქვეშ ყრია. თუ პატრონმა არ წაიღო, ისე დაღებდა, რომ ხელს არაინახებდა. ერთხელ სკოლიდან ბავშვები მოდიოდნენ. გზას გადმოიკვირებოდა წითელ-წითელ მომწიფებული ვაშლით დაფარული ხე. ერთმა შევირდამეფლარ გაუძლო ამ შემადგენელ მიშხიდევლობას და მიანდამა მოაგლეჯა. მაშინვე მიჰკინდნენ სხვები და არ დაანებეს; ბიჭო, შენი ხომ არ არის? სხვისა ხომ ხედავ?—ეუბნებდნენ ამხანაგები. ბავშიც დაღმტყეფილი დაბრუნდა უკან, ეტყობოდა ძალიან ჰყენოდა, რატომ ამათ მაგობებს ჭკუთაშო. მთელ ღღეს ტყე-ტყე რომ იართო, ერთ ჯოხსაც ვერ გამოჰკრათ, ერთ შოლტსაც ვერ მოაგლეჯთ. ხეებზე მიჭედლილი განცხადებები გატყობინებენ ეს სასტიკად აკრძალულიაო. დამნაშავეს არა თუ ჯარიმას მოპოვებენ, კანონით სამართალშიაც კი მიჰტყემენ. ერთი სიტყვით ყოველ ფეხის ნაბიჯზე გრძობთ, რომ აქ ყველაფერი ფულით იზომება, არაფერი მუქთაუ არ იკარგის.

ერთხელ ერთი მთის (Rocher-de-Ner) დასაფელიერებლად გავმგზავნი. ეს ადგილი მთელ ევროპაში მით არის შესანიშნავი, რომ ამ სიმაღლე მთაზე დაბლიდან წვერამდი რკინის გზაა გაყვანილი და ხეით სასტუმროა გამართული. აქ მიდის საზაფხულოდ შეძლებული ხალხი სხვადასხვა კუთხიდან. მთა ერთბაშად წარმოადგენს საძოვარს, თუმცა ხე-ტყეც საკმარისად არის, გზაზე აქა-იქ დუქნებია ჩადგმული, სადაც განსაკუთრებით რძის ეკარობაა გამართული. საკვირველი ის არის, რომ აქ რძე გაცილებით უფრო ძვირია, ვინემ ქლაქში. ამის მიზეზი ასე ამხნსენ: დუქანი მხოლოდ ზაფხულობით მუშაობს, დანარჩენ დროს დაკეტულია, ამისათვის იმდენი უნდა აიღონ რომ ითელი წლის ხარჯი ამ სამი-ოთხი თვის შე-

მოსავლიდან დაიფაროსო. ამასთანავე, სადმე უკლაგო-ალოვას, შუაგულ ტყეში შეხედებით ორ-სამ სართულიან, მდიდრულად მორთულ შენობებს. ალყაფის კარებზე აწერია „Pension“. აქ მოდიან ზაფხულის გასატარებლად; ფულს იხიდან თეიფორა (პირობაზე და მოსაწყობად) და ისე ცოცხრებენ „პანსიონში“, როგორც თავის ოჯახში. ამ გვარი სახლები ერთმანეთისაკან დაშორებულია, წინ გზა ჩაუფლოს და დანარჩენ სოფელ-ქალაქებთან ტელეფონით არიან შეერთებული. გზის შესამოკლებლად ერთ საკალფებო ბილიცისკენ გადაუხვიე. სიეწროვის გამო იძულებული ვიყავი ბალახზედაც დამეგდაფეხი. ამ დროს ერთმა გლეხმა ამყავ დაიძახა: ხომ ხედავთ, მანდ გზა აღარ არის, ნუ თუ ევრი სწავლეთ, რომ ბალახის თელია არ შეიძლება, გადაუხვიეთ იქით (თითით მიჩვენა შარა გზა). მეც დავემორჩილე ჩემს უკან შევიცარიელი მოდიოდა. ის მივიდა გლეხთან და, როგორც შემდეგ გავიგე, ეთქვა: ის კაცი (მე) უტხოელი მგზავრი უნდა იყოს და რა გასაკვირველია ჩვენი წესებზე არ იცოდეს, როცა თავის ქვეყანაში დაბრუნდება, იტყვის შევიცარიის გლეხი ამაყი და მხეციაო. ცოტა ხანს შემდეგ შემომხედა იგივე გლეხი და ბოდიში მოიხადა, მაგარი უზღვლად მოვიქეცით. ფეხზე ეცეა მოკლე ყელიანი ჩექმა, ტანზე შარვალი უბრალო, მაგრამ წმინდა, მოკლე შავი პალტო, ჩითის პერანგი, საათი, თავ-პირი სქელი შავი თმით და წვერით ჰქონდა დაფარული, (ქული არ ეწურა). სახის გამომეტყველება მართლაც ამაყური და შესანიშნავი ჰქონდა. ლაპარაკობდა წმინდა ფრანგულს. გამოემეშვიდაზე, მაგრამ აღარ მომეშევა, გზა არ გეცოდინება, უნდა გავაცილოო. გაუწიეთ ერთად. საუბრობდა მეტად ზდილად და გონიერად. ამ პატარა გზაზე ერთბაშად დავმეგობრდით. თავის ქვეყნის და ევროპის შესახებ ისეთი ბასი განმმართა, რომ მე მეგონა დიდ განათლებულ კაცთან მაქვს საქმე-ეთიქი. მეც გამოაციებე მისი ენაობა და ხელიობა: ის იყო მწყემსი, ოჯახი მეწველ თხას აძოვებდა. დღეში ხუთი ბოთლი რძე მოჰქონდა თითოს (სამხელ მოწველით). ბოთლს ყიდდა 30 სანტიმად (ქლაქში 20 სანტ.), ამ გვარად დღეში შემოდიოდა 30 ფრანკი. ამაზე მე ეუთხარჩი: ამოდენა შემოსავალი ჩვენში თავად მივღოს არ აქვს მეთქი. ეს მან ზღმობად მიიღო,—თავად როგორ წვეტროლები, მხოლოდ საძოვარი რომ ჩემი იყოს, მაშინ არა უშედა რაოდანამანება ერთი ფართო ადგილი, ასე ორ ქვეყანაზე ცოტა მეტო იქნებოდა და მკითხა: როგორ გგონიათ, რას უნდა ეიხილდე ამ საბალახოსათვის?—არა უმეტეს 50—60 ფრანკისა, მიუყუე. ამაზე სიცილი აიტეხა. თურმე 120 ფრ. აძლევდა

მიწის პატრონს წელიწადში. როცა მე ეუთხარი ჩვეუნი მიწა ძლიერ იაფია მეტი, მან დაამატა: ნეტა იქ ვიყო, როგორ გავმდიდრდებოდი... სწორედ ისე როგორც ჩვენი მწყემსები, დაუმატე მე, ამ ბასით მივედით წყაროსთან, რამელიც ქვითკირით იყო ამოყვანილი. აქაურ წყალს, საზოგადოდ, კირის გემო აქვს და არც ცივია (ხაზულობით). ჩვენებურს ძლიერ გაუტყირდება მისი დაღევი. ჩემმა თანამგზავრმა თავის კარავში შემეწვია. მეც შევედი და გაკვირვებით დაუწყე თვალაერება. ეს კარავი კი არა, ჩინებული ოთახია: ქვები და იატაკი ფერის, ერთი ფართო ფანჯარა, პატარა „პოლიტა“ საქმლის ვასაკეთებელი, კუთხეში მიდებული სტოლი, სკამები, წმინდა საწოლი და სხ. მეორე სტოლზე წიგნები ელავა, წარმოიდგენოთ ჩემი გაცემა, როცა წინააღმდეგ გაზეთის ნომერიც ეიაფე განა გაზეთიც მოგდით ამ მთაზე? — დიდ, ყოველ დღე ევიდულობ, დაბლა რედაქციას ჰყავს ადენტი, ის ყოველ დღიას ლილას ლილულობს ნომრების, ძირის სოფელში და ყიდის, საღამო აქეთაც ამოიარს. — განა ერთი ნომრისთვის ღირს აქ ამოკლდე? შევეკითხე, — რატომ ერთისთვის? ამ მთაზე რამდენი მწყემსები და კარვებია, ორში ერთი ხომ მაინც ყიდულობს და ესცეკ კი ფულია, სამწუხაროდ სხვა გაზეთი არ დააქვს ამ ერთით უნდა დავემყოფილდეთ, მიასუსხა მან. რატომ სხედსაც არ ყიდის, ძირის კარვებში გაითხე. — ის მხოლოდ ამ გაზეთის რედაქციის აგენტია, ნება არა აქვს სხვისი გაზეთებიც ჩამოატაროს, წინააღმდეგ შემთხვევაში

ადგილს დაქარავსო. ამას გარდა მას ჰქონდა გამოწერილი ერთი საციკრო სამეურნეო გაზეთი „მწყემსი“ (ქურსი). ეს განსაკუთრებით საქონლის მომწივებელთათვის არის დანიშნული და ღირს 5 ფრ. წელიწადში. ამ გეგარად ეს ჩვენი მწყემსი ამ მთაზე თვალ-ყურს ადევნებს პოლიტიკასაც და თავის ხელოვნობის ამბებსაც. კვლავზე დაინახე ჩამოკიდული ახალი სისტემის თოფი და პატრონები. თოფი აქ ყველა გლეხს აქვს, ეს მისი განუყრელი სამკუთხეა; ამით ის კიდევაც ამაყოფს, განა ის შევიკაროვანია, რომ ემსახურე თოფის სროლა და იარაღის ხმარება არ იცის? მედიდურად გეტყვის შევიკაროვანი. (ამის შესახებ უფრო ვრცელად შემდეგ მოვილაპარაკებთ).

იმ დღეს ბევრ მწყემსებს და ჯოჯს შევხვდი და ერთი ძალიერ არ მინახავს. ეს ადამიანის ერთგული ცხოველი აქ ძლიერ მოგვეპატრებათ, იშვიათად შეხვდებით. სოფელში შეიძლება ერთ-ორს ყავდეთ. ამასთანავე გარეგანი მტაცებელი ცხოველიც იშვიათია. ბევრ გლეხს უთქვამს ჩემთვის, თავის დღეში მგელი არ მინახავსო. უშიშრათ გამოიართ ტყეს და მთას, ნადირი არ შემოგხვდებათ. ამისათვის აღარ ძალდება საქირია, ვისაც ყავს ბაყს ახდენინებენ. ფრინელები კი ერთობ ბევრია, მეტაღვე ბელურათა გვარის. ფრინელებზე ნადირობა სასტიკად არის განსაზღვრული კანონით.

საზღვარ-გარეოფლი

ყ ა ჩ ა ლ ი

(მოთხრობა)

IV.

ბევლებმა რჯულზე უმტიციესიარა, არის ნათქვამი, სალომესაც ასე მოსდიოდა. შორჩა თუ არა — ჩვეულებრივად იწყო იმ ადგილსავე სიარული, სადაც წინეთ ბანაობდა. დღეს ეს ადგილი მისთვის ეკლესიაზე უფრო საიდუმლო და უწინდესი შეიქნა. აქ პირველად მოხვდა დამწველი სიყვარულის ნაპერწკალი, რამელიც დროთა განმავლობით გაღვივდა და მაგრათ გაიღვა ფესვები სალომეს უმანკო გულში, აქ პირველად ჩაუსახა გულში ილიკოს სიყვარული. დანიშნულ ადგილას ილიკო და სალომე ხშირად ტყებოიდან ერთმანეთის აღერსით იმ დღეს, როდესაც ილიკომ მამას ბარათი გაუგზავნა, სალომეს „მისელამდის ილიკო დანიშნულს ალაგს ხის ძირში ჯირკზე ჩამოაგდა და ოცნებას მიეცა.

ვენდო მის სიტყვებს. მართლა და რავე შემოიყვარებს ის, როდესაც ჩვენ შორის დიდი ხრამია, ჩვენ შორის ხილია ჩატყილი!? თვითონაც რომ ისურვოს, მშობლები, ნათესავები ლუკმა-ლუკმა აგკეპენ: გულში მითხრა: „გათხოვებას მიპირობენ, მდიდარს კაცს მადღევენო, მაგრამ მე შენს მეტს არ გეყვები, ჩემი არსება შენს მეტს კაცს არ ეკუთვნის და შენ უნდა იყო ჩემი თანამგზავნი, სიცოცხლის თანამოზიარეო.“

ამდროს რაამაც გაფაჩუნა. ეს სალომეს პატარა ფინიაა, თქვა ილიკომ და მართლაც სალომე გამოჩნდა; დაინახა თუ არა ილიკო, სალომე შეწითლდა და გიშრის ფერი თვლებში ადგაწრა. ილიკოს მორცხვად თავი დაეხარა და საშინელი დამწველი ალი იგრძნო მითვის აგებულებაში, სალომე და ის ერთს ხანს იდგენ ხმა გაკმინდლინი, ორივეს ეწინააღმდეგა ამ ტყილი საიდუმლოების დარღვევა. ბოლოს რათიც იქნა, ილიკომ სძლია თავის მდგომარებას და დააოფიდა სიხუმე.

— სალომე, ნუ თუ მართლა გიყვარავ? გამოტყილი მითხარი.

— მას აქეთ, რაც შენ სიკვდილს გადამარჩინე, ჩემი სიცოცხლე შენ გეკუთვნის.

— აბა, თუ ასეა, ბარემც გამამდინიერე, ცოლად წამოამყევი.

ეს რა ჭირში ჩაეარდი ვინ მე და ვინ სალომეს სიყვარული. სად ილიკო გარდახეწოლამე და სად ვახტანგ ქაქვიტაშვილის ასული სალომე. რა ნაირად

— განა არ იყო, ჩვენ შორის რა დიდი მანძილია? ჩვენი ამბავი რომ ჩემმა მშობლებმა შეიტყოს, ხომ დაიღუპები და მეც დამღუპავ. მაჰამედი გულის ჯავრს შენ ძაბ ცეხულ მშობლებზე იყოს.

— მაგის ნუ ვეშინია, ოღონდ შენ გადაწყვიტეთ თუ ბოჯა ვინმე ხმას გაგვეცეს. ოღონდ შენ ისურვე, ჩემო სიკაცებო და სულ მოვეშორდეთ იმერეთს. სადაც უნდა ვიყოთ, თუ სიყვარული იქნება, იქ ხის წყაროცა დავჩრბით.

ასეთმა გადაჭრილმა სიტყვებმა სალომე დააფიქრა. — რომ დაგეთანხმო, წყვილთ კიდევაც იმერეთიდან, მერე სად უნდა წავადეთ, ან რა საშეალებოთ გიქცხოვროთ. მართო სიყვარული და ერთმანეთის თანაგრძობა რას გიშეგდის!?! არა, ილიკოც ვა იქნება. მაგისთანა ფიქრებს თავი დაანებებ. მაჰამედი ხანში შესულაო, დღეს, თუ ხეალ შინ მოდებდა. ოჯახის მართვას ჩავიგდებ ხელში და ჩემს უნებურს ევრას იხამს, ნელა-ნელა დავეყოლები ჩემ ნებას, ვუყურით ღროს, ის ყველასფერს გასწორებს. მაჰამედი კი ვიყოთ ასე გვერტებივით და ვიკუბეროთ ერთმანეთის სიყვარულით, მე ყოველთვის დანიშნულ ღროს განახვ ბოლომე და გულის ფიქრებს ერთმანეთს განუშობარებთ.

— ეს კი, მაგრამ რომ გავათხოვონ?—უთხრა ილიკომ.

— ჩემი ნების წინააღმდეგ ვერაფერ ვერ გამოთხოვებს და მე კი არაფერის გზით გამოთხოვბას არ ვისურვებ. მაშ რალს დაიღონდ, ჩემო ილიკო.

ილიკომ ამ სიტყვებს შემდეგ შემოხვია სალომეს საროსტანს ხელები და გრძობით გულში ჩაიკრა.

V

ზაფხული იყო. საღამოს შიის სხივები წითლად ანათებდებდნ მალალ ხეების წვეროებს. სოჯლის მუშა ხალხი სამუშეოიდან დაბრუნდა. მთელი დღე დაკლიობრებული სოჯელი თითქმის ახლა ვაგისო და სიკოცელი იგრძნო. ყოველს ოჯახში ცეცხლი აბოლდა. დედაკაცები მუშა ხალხს ვახშამს უშზადეზდენ დიდსა და პატარას. ფაკა ფუცი, ძახლი და ჩალაც ღლულუნა. ვინ წყაროდან სავსე ჩაფს მოახზენიებს, ვინ ფიხის ეზიდება. სინათლე თანდათან სუსტდება. ცოტა ხანს შემდეგ ეს შენეირა საღამო დამთ იქცევა. ბინდსას ერთს ოჯახში კარგეზი ვაილი და ილიკო შინ მოვიდა. სახლის წინ რომ მჭელი კავლის ხე იდგა, მის შენეირ ჩრდილოში ილიკოს ხის სკამ-ლოკინი ჰქონდა გამართული. მთელი ზაფხული ილიკო ამაზე წეებოდა. მოვიდა თუ არა აქ, ილიკო დეანცული სკამ-ლოკინზე წამოკობტრიალდა და ამოიხეიშა. დედა მისი გამოუდგა უკან, როცა ის სახლიდან ისევე უკან ვატრიალდა კაკალ ქვეშ დასაწოლათ და შესძახა:

— ვინ შენ, შეილოა და ვინ აგვ დანაღმლიონება. რამ დაუბამრა, შეილო, ასე. რა საიდუმლო ტანჯვის ცეცხლი აენთო მაგ შენ ნორჩ გულში?! რათ არ მეტყვი, შეილო, რათ მიმალავ! ნუ თუ შენ ცხოვრებაში, ისეთი რამე იქნება, რომ მე არ ვიცოდებ, არ გავიგო?

— რა უნდა დავმალო დედა ჩემო! დღემდის შენც არაფერი გავითხავს და მე რა უნდა მეთქვა.

— მაშ დღეს მითხარი, შეილო, რათ ხარ ავარე ჯავრთანად?

— რომ იცოდე, რა ცეცხლში ვიყვი?!— დედა-ჩემო

— რა, შეილო, მითხარი რა ამბავია?

— რა და ერთმა კალმა შემეძიყარა და მეც მიცკენ მაქვს გული.

— მერე რა, შეილო? კარგი დავგებართოს, თუ შენი სასამიერო იქნება, შეირთე, შეილო. ამაზე რალს სწუშარ? ვინ არის? შეილო, ის ქალი, მე ხომ არ მინახავს?

— შენ არ გინახავს, მაგრამ რომ იცოდე, ვინ არის, მაშინ მაგას არ იტყვი?

— ვინ არის, შეილო?

— ვინ და...! ილიკომ დაღუნა თავი, თითქოს ენა ჩაუთრდაო. ხმა ეცლარ ამოიღო.

— ვინ არის, შეილო, ღამის ჯავრით გავეკვდებ მითხარი.

— ვინ და... წამოიღულღულა ილიკომ და კიდევ ენა დებდა. ვინ და... სალომე.

— სალომე?... რომელი სალომე? აი, ჩვენი გოგვილას ქალი, შეილო?

— ში... არა... ცოტაი მაზე უკეთესია, დედა!

— აბა, ვინ არის, მითხარი, შე კაცო!

— ვინ და... ნა... ნა... ნიკის ქალი.

— კარგია, თუ კაცი ხარ, ნუ მაწვალებ, მითხარი ბარემ. — შეეკითხა დედა, რომელიც თავს დადგომოდა და თანდათან ვანცეფრებით ჩაქქროდა შეილს სახეში.

— რა გითხრა, დედა? გითხარი და ეს არის.

— ვინ ბოჯო! მართალს ამბობ, თუ კაცი ხარ?..

— მართლს ვამბობ, დედა ნუ მომიკვდება.

— დედაც მოკვიცდეს და მეტიც არ ვაგვანოს დედიშენის ყურებს, შეილო! ვინ ჩვენ ბოჯო, და ვინ ნაჩანიკის ქალი! აქ, შეილო, სულ სხვა მანვა და გირეე ახლავ თეი დაანებებ, თორემ მერწმუნე დაწყველილი ბოლო ექნება თქვენს, ეითომ და სიყვარულსაც და ბედზემე ჩემ ოჯახსაც.

— მეც ვფიქრობ დედა მაგას, მაგრამ, რა ექნა?! მომწონას.

— შენ კი მოგწონას, შეილო, მაგრამ იმას მოსწონხარ? უყვარხარ გულით?!

— სიტყვებს თუ ვერწმუნებით, ჩემზე უძვირფთვასეი ქვეყანაში არავინა ჰყავს.

— როგორ თუ სიტყვებს?

— ისე რომ სიტყვით კი მებუნება, მიყვარხარო, მაგრამ როდესაც ცოლათ გამოყილა ვთხოვე უხარი მითხარ, ვერ-ჯერობით ჩვენი ჯვარის წერა უღროვოც და მოხკარებულოც არისო.

— შეილო, კუჟახე ხომ არ შემოიღობარ? ცოლობა თხივე და ვის? შენი დეგამარგობა რატომ არ წარბოღანევი მაშინ, როდესაც ამახ ბედედე.

— რატომ დედა? აქ სისულელე რა არის? თუ ერთმანეთი ვიყვივარს, კანონიერთ რამ შეეუღლდეთ, საქმე გათავდება და მერე ერთად ვიკუბოვებთ.

— შენ დაგვიწყდა მისი შრომობები? სად უნდა წაიყვანო, რითი უნდა შეინახო იმეგარ დიდკურს ცხოვრებას მიჩვეული ქალი. მეც შენ ქოხში დაგიდგება საწაში გზადილი და ნაცხოვრები ქალი?! არა შეილო, იმას ვერ არ უყვარხარ. ვატყუებენ. ჩალაც ხიფათში გაგაბმენ, თორემ, აი, ნახავ, თუ ჩემი სიტყვები არ გენიშნას.

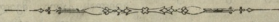
— არა დედა, მაგას ნუ იტყვი! ჩემს გულს მის მეტი საცოლე ნუ მისცეს ღმერთმა. ან უნდა გვათავო ეს საქმე, ან თავი უნდა მთავიკლა. მე ისე გაგიტყუელო ვარ მისი სიყვარულით, რომ არ ვიცო, რა უნდა მითხრას სალომემ, რომ არ შევასრულო. მაშ, რათ არ გამოიყვება? რა შევაშინებს? ჩემი გაუნათლებლობა, თუ სიღარიბე—გლეხ-კაცობა, სიღარიბე, რა წარმოსადგენია მტკიცე სიყვარულთან?! მარჯვენა მკაირი მაქვს, ვიწრომეზ, ოფლში გავიწურები და იმას მაინც არ დავამწყე

— შრომობები, ნათესავები არ მიცემენ ნებას. გლეხი კაცის გაყოლა სისხლს შებოლავენ, შეილო, გვარიშვილობას დაამცივებს, იტყვიან.

— ეგ სულ... დაიწყო ილიკამ მაგრამ ამდროს ურჩივები ძალღების ყეფა შეიქნა ეხოში. ილიკოს ერთგული კვეთა მივარდა ქიშკარს და ხმა გაუწყვეტლად შეჭკიოდა ვილაკას. რომელიც ილიკოს ხმაზე: „ეიანა ხარო“ პასუხს არ იძლეოდა და ეხოსკენ იწეოდა. ილიკო ზეზე წამოვარდა და ქიშკარსკენ გაიქცა და სანამდის ილიკო მას იცნობდა, დედა მისი ქმარს კისერზე მოეხვია და სიხარულის ცრემლებით ეალერსებოდა. შემდეგ მამამ ილიკოც გაეკონა და სიხარულით აღტაცებულინ შევიდენ სახლში. თელო თავის ღრობე წარმოსადგი ვაქცაო იყო, მაგრამ მხეცივით თრევა-დენვას, თავის ცალმედილის და ქვეყნის მოშორებას, მოხუცების დალი დაესვა მასზე. თელო გარდახვეწილადეს, იმ თელოთ ევლარ იცნობდით, რომელიც ამ ათა თორმეტის წლის წინეთ გინახავსთ, თუმც სახის გამომეტყველებით და ტანადობით დღესაც ეტყობოდა, რომ ძალიან ვაჭკაცი და მამაცი უნდა ყფოილიყო.

თარხანი

(შემდეგ იქნება)

ცხოველთა ცხოვრება ზღვა-ოკეანეთა უფსკრულში.

II

მოცემენებათ ინგლისელები რა ენერგიის და გაბედულობის საზოც არიან. ამათ ყველაფერში პირველობა უყვართ და არც ამ სამეცნიერო საქმეში უნდოდათ ჩამორჩომოდენ სხვა განათლებულ ხალხს, ინგლისელებმა თავი გამოიღეს და საგანგებოდ ააშენეს ერთი უხარ-მაზარი გემი, რომელიც რამდენიმე მილიონი ფული დაუჯდათ და სახელადაც „ჩალონჯერი“ უწოდეს. ეს გემი ყოველივე იარაღით შევსირვად მოაწყვეს; ზღვა-ოკეანეთა მიუწოდამელ სიღრმის გამოსაკლეველად ირად მთში მტკავრებ ცხოველთა აღმოსაჩენად. გემზე საგანგებოდ გამართეს სხვა-დასხვა გეარ ამ საჭიროებისათვის ახლად გამოკონილი მაშინები, აპარატები, სიღრმის საზომი იარაღები (ლოტა) და ცხოველთა საქრად ბადეები, ხაუნაგები, ჩანგლები და სხ. ამ იარაღებით იმისთანა მაშინელ უფსკრულეს ჩაწედებოდენ ზოლომე, რომ უწინდელ მეცნიერებს სიხრმათაც არ ხმანებიათ.

აი სწორით ამ „ჩალონჯერი“ გემზე მთელი ექსპედიცია შესდგა სწავლულ ხალხისა, რომელიც მეცნიერებისათვის თავ-განწირულნი მედგრად შეებენ ოკეანეთა მძლავრ და მაშინელ ბუნებას.

ამ ექსპედიციამ, სულ უკანასნელ ხანებში მრავალი ისეთი ცხოველები აღმოაჩინა ზღვა-ოკეანეთა უფსკრულში, რომელიც იმ დრომდე სრულებით ცნობილი არ იყვენ მეცნიერებაში. სადამდინაც კი ჩაწედინეს იარაღები, ყველა სიღრმიდან ათას ნაირი დიდი და პატარა ცხოველები ამოიყვანეს. უღრმესი ალაგი ზღვა-ოკეანეთა უფსკრულისა რვა ვერსი აღმოაჩინეს და ამ საშინელ სიღრმიდან ამოღებულ ნაძირაჲ ლამაზად კი მთელი მ-ლიარდობით პაწაწა ცხოველები ფუფუნებდნენ.

ერთის სიტყვით ინგლისელ მეცნიერთა ექსპედიცია თავის შესანიშნავ გამოკლევით ამ ახლად დაადგა, რომ ზღვა-ოკეანეთა უფსკრული ძირელ მდიდარია მრავალ ნაირ ცხოველებით.

ზოოლოგიის დოქტორი ა. ნიკოლსკი, მოგვითხრობა: ჩვენ ჯერ სრულებით არ შევიძლია გადაწყვეტით თქვენთ, რომ რვა ვერსის სიღრმეზე მხოლოდ უზრდო, თვალთ უხილავი ლოკოკინები (корненожки) ცხოვრებდნო. როცა მეცნიერები იმისთანა მაშინას მოიგონებენ, რომელიც რვა ვერსის სიღრმეშიაც კი შექლებს გააბას ბადეში ცხოველები, მაშინ უმეტველა უფრო დიდროან ცხოველებს ვიპოვიოთ.

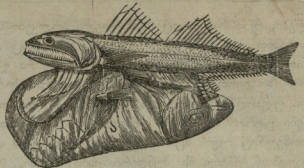
როგორც დამტკიცდა, ხერხემლიანი ცხოველები მაგრე რივად ძირელ ღრმად ევლარ ჩადიან. სულ დიდი სიღრმე სადაც თევზები ხეფებოდენ, ხუთა ათასი ფუტი აღმონდა. ვერს ნახევარ სიღრმის ქვეით კი თევზებს ცხოვრება აღარ შეუძლიათ. ხოლო რაც შეეხებაუზრდო, უხერხემლო ცხოველებს, მრავალი ისეთი ცხოველები აღმოაჩინა ზღვა-ოკეანეთა უფსკრულში, რომელიც იმ დრომდე სრულებით ცნობილი არ იყვენ მეცნიერებაში. სადამდინაც კი ჩაწედინეს იარაღები, ყველა სიღრმიდან ათას ნაირი დიდი და პატარა ცხოველები ამოიყვანეს. უღრმესი ალაგი ზღვა-ოკეანეთა უფსკრულისა რვა ვერსი აღმოაჩინეს და ამ საშინელ სიღრმიდან ამოღებულ ნაძირაჲ ლამაზად კი მთელი მ-ლიარდობით პაწაწა ცხოველები ფუფუნებდნენ.

გალითად ზღვის ძღარბი, ზღვის ღრუბელი, მოლუ-სკები, ზღვის ვარსკლავი, ლილია, გოლატურია და ასე განსჯეთ კიბორციც კი საშინელ სიღრმეებში იპოვეს.

წყლის ტემპერატურა (სითბო-სიცივე) ზღვა-ოკეანეთა უფსკრულში თითქმის ყველგან ერთი და იგივე აღმოჩნდა, როგორც ეკვატორთან ისე ჩრდილოეთის ზღვებში. აი, ამიტომაც ათას ნაირი ცხოველები, უფსკრულში მცხოვრები, ერთ გვიარად არიან მოადებული ყველა წყლებში.

შესანიშნავია, რომ „ჩალენჯერის“ ექსპედიციამ ოკეანეთა საშინელ სიღრმეებში სხვათა შორის იმისთანა ცხოველები იპოვა, რომელთაც ოდესმე ზღვის ნაპარების ახლოს უცხოვრიათ.

მეტად საინტერესოა აღმოჩნდნ ზღვა-ოკეანეთა უფსკრულის თევზები. პრეტყლ ქამარს, გრძელი კბილებით შეიარაღებული ყბა ისეთი უშველებელი აქვს, რომ თავისზედ დიდროან თევზებს გაუჭირვებლივ ყლავენ. ეს რასაკვირველია შეიძლება არ დაჯეროთ და ზღაპრათ მიილოთ, მაგრამ აბა დააკვირდით ნახატს. აი, მაგ თევზს კუჭზე მობმული აქვს ევებერთელა ტომარა; ვადყლაპულ თევზს ამ ტომარაში ჩაგზავნის ხოლმე და აქ ნელ-ნელა

ინელმებს. ავერ ახლა თავისზედ დიდი თევზი უძვეს ტომარაში.

აბა ახლა მეორე ნახატს დახედეთ. ამას ეძახიან ცხენ თევზას, ამასაც ქვემოლ მუცელზე ტომარა

ჰკიდია, დედალი რომ ქვირითს დაჰყრის, მამალი ამ პარკში იწყობს და ასე ატარებს.

ილ. აღნაზიშვილი (შემდეგი აქნება)

სახტუპარია გასართობი

ა ღ უ უ უ!

ბოლოა ფიქრმა? ზვერი გამოიტყუა „საკა-ჭკაჭკოზე“, დაფრთხო, აავრთქიანა და „სულ სხვა-და-სხვა ნაირად ააქულონა!“—ეხედავი, ყურს ეუფლებ და მცეინება!!—მართალი ნათქვამია, „მთქმელს გამგონეც უნდაო“. რა ქნას შზარეულომ, როდესაც მის ნახელავს უტილო ბეჭეები და კბი-ლებ-ჩაღციწული ბებრებიც წაეტანებინან?—იმათვის მხოლოდ ფუფაა შესაფერი და დაკვილ დაღუპილი რამ საზრდო. „ჭკრელი ფიქრების“ დედა აზრი ვი-საც ვერ გაუგეო, იმათ უნდა ხელ-ახლა საბავშო კი-ლოთი გადაეცეთ და ჩინიით როგორმე შეევაგო-ნოთ. დაეიწყეთ თავიდან და სულ ცალ-ცალკე მუ-ხლებათ ვავარჩიოთ: აი, რა აზრებია იქ გატარებუ-ლი: 1) აღამიანი სხვის სიტყვას არ უნდა აძვეს და რასაც თვითონ თავის საკუთარი თვალთ არ ჰწა-ხავს, არ უნდა დაიჯეროს!.. 2) სულელი კაცი, ბუ-ნებითად უნიჭო, მაგრამ ნასწავლი და გავწრთნილი, კაჭკაჭა ჰგავს და თუთუყუშს, სხვის ნათქვამს იმე-ორებს და ფრენის დროს ქარი აქეთ-იქით ავარუა-ტებს. ავრევე ბუნებითად ნიჭიერი და კუყიანი კაცი,

თუ სწავლა არ მიუღია და უწერთნელია, ჯაბკით დაბმულ ლომს ჰგავს: ძალ-ღონე აქვს, მაგრამ ვერ ხმარობს, სასარგებლო და საქები მაშინ არის კაცი, როდესაც ბუნებითი ჭკუა და სწავლა ორივე ერთად აქვს. 3) ჩვენში ბევრია დღეს მისთანა ნასწავლი, სე-რთუცოსან-მუნდიროსანი, რომელიც მაღლა-მაღლა ჰფრენს და ფარგატობს და კაჭკაჭს გვაჯრებს. ავრე-თვე სოფლებშიაც მოიპოვება მისთანა ჩოხოსანი, რომ ბუნებითად ნიჭიერი და კუყიანია, მაგრამ რომ არა უსწავლია რა, შორს ვეღარ მიდის. ამ სხვა-და-სხვა უცხო ენებზე მოლაპარაკე კაჭკაჭებს, რომლების-თვისაც დღეს კარი ყველგან ღიაა და პატრცემულ-ნი არიან, თავი მაღლა უჭირაეთ და მედიდრობით უყურებენ საფლევ ჩოხიანებს: თვითონ ყოველ საზოგადო საქმეში ერგვიან და სოფლებზე-ჩოხოს-ნების გარეეა კი სასაცილოდ და სათაკილოდ მი-ჩნიათ!.. (აქ არის სიტყვა, მხოლოდ კაჭკაჭზე და არა იმ ახალ-გაზღვრებ, რომელთაც ჭკუ(ა) აქეთ და სწავლაც).

ჩოხოსნებათ არიან დასახელებულნი ისინი, რომელთაც კიდევ ეტყობა ქართველობა, არ დაეიწე-ბიათ სამშობლოს წარსული, სწამთ მომავლი და ერთგული არიან აწმყასი. და სერთუკან-მუნდირი-ანები კი სულ სხვა ამათი წინააღმდეგი წრის ხალხია. ცხადია, რომ აქ მართლა პირდაპირ ტანისამოსზე კი არ არის სიტყვა!.. განა კოტანი არიან უცხოე?

ლები, რომ ჩიხნებს იცავენ? მთელი პოლკები სულ ჩიხნებით არ იმოსება? უხადია, ჩიხნადუ არის ნათქვამი და რაც იგულისხმებდა, მაგრამ რა ექნათ რომ ზოგიერთებს არა კაცკაუბებსაც, მაგრამ ქორებს კი, უყვართ ბანზე სიტყვის აღება!?. 4) ის ჩიხნანები უფრო სანდა და სამიწა არიან ჩვენთვის, რომელნიც თავის მკირვოდენ ადგილ-მამულს თავს ევლებიან, ეიღრე ის მუნდირიან-ფრაკოსნები, რომელნიც თითქმის მთელ საერისთაო მამულებს გულ-გრილად ჰყიდიან! მაშასადამე საზოგადო საქმეში ხმაც ჩიხნანებს უნდა ჰქონდეთ. 5) როდესაც ჩამე საქმე ქვეყნის საე-კარგო უნდა გადაწყვიტოს სადმე, საჭირო არის, რომ იქითვე ჩიხნანებიც მიისწრაფოდენ და ამისათვის, თუ თავის საკუთარი შეძლება არა აქვთ, ეიღრე რომ აიღონ და სხვაგან ხელი გაიშრონ, ეს დასაძრახისი არ იქნება. — დასაძრახისი მხოლოდ მაშინ იქნება, როცა ცუდის განძრახებით, მხოლოდ საპირადო ანგარიშით და უახლოდ ჩაიდენენ ამ გვარ საქმეს, ქვეყნის საეწეობად და სხვანი...

აი, სულ ეს ხუთი აზრი იყო გატარებული ამ „ქრელ ფიქრებში“ და ამას გულ-დამშვიდებული სინდისიანი და გონიერი კაცი კარგად უნდა მიმხედარიყო!.. მაგრამ კაცკაუბებმა კი სულ სხვა გვარად ახსნეს: „ქრთამის აღებას, მოყიდვას და საზოგადოების გარყენას ხელში აგება და ხელს აუარებს!“ უნდა ნასწავნიდნენ ექიმები უსწავლელებს ვადამკროს! და მათ შიგნის უმეყოფილება ჩამოაგდოს! და სხვანი და სხვანი!.. საწყლები!.. მართალი ნათქვამია: „მელას რაც ეთქვებოდა, ის ვუმანებოდაო!“ აქ თავის საჯინჭელებში რაღაც კინკლაობა აქვთ და ასე ჰგონიან, თუ მთელ ქვეყანასაც მათთვის მოუტლიათო. რომ დაამტყარო და ცხერი დააცემო, იმასაც კი თავისებურ მინიშნელობას აძლევენ!.. და ყოლსუც ეცებინან!.. ერთი უბრალო ქეშმარიტბეც კი ავიწყლებათ: ხე ყოველ წელიწადს ისხამს ფოთლებს, ყვავილებს და იძლევა ნაყოფს. ფოთლები ზოგი დიდია, ზოგი პატარა, ზოგი მალდაა, ზოგი დაბლა; ხან შრილობენ, ხან არა. ჩვენ ვუყურებთ და არ გვიცვირს. ყვავილი მოგვეწონს, ნაყოფით ვსარგებლობთ, მაგრამ ფიქრითაც არ მოგვდის, რომ ესენი ყოველიფერი გარჩიით იმ ხეს, რომელზედაც გამობმულან. ქვეყანაც ასეა: ხალხი ხე არის, მისი შვილები, ყრობა პირები კი, ფოთლები და ყვავილ ნაყოფები. დღეს ერთი იქნება გაჩინილი, ხედალ მეორე, ხეც მესამე და ამიტომაც იმ გამოჩენილ ყრობა პირების ინტერესს კი არ უნდა ეწირებოდეს მთელი ქვეყანა, პირ იქით გამოჩენილმა პირებმა უნდა თავი შესწირონ ქვეყანას. ეს, მე გგონია, ყველასათვის ცხადი უნდა იყოს. მე სწორით ამ ვახს ევადგიარ და სწე-

ბი თუ არ მეთანხმებიან, ის ჩემი რა ბრალია! მე როდესაც ჩამე ვამბობ, მე ყოველთვის საზოგადო მაქვს სახეში და არა ყრობა. ვეგბა ვინმემ ბანას, რომ თქმასაც თავისი დრო აქვსო და მისთანა დროს არ უნდა ითქვას რა, ზოგიერთებმა სულ სხვას მიაწერაო. ეგ რა ჩემი ბრალია? მაგას რომ აყყოლოდ, მაშინ ხმ სხვის ქუთუხე მოარული ეიქნებოდი და ეს არაფერი სანუგეშო იქნებოდა ჩემთვის!

ვიწინებ, ცოტა მაგალითი არ იყოს მისი, რომ მე წარმომოქტვას რომელიმე აზრი, კაცკაუბებს სხვებს მიეღოსთ, ამტკებოდენ მე თათს გვარი განკიცხვით და ცილისწამებით და მერე, რამდენსამე ხანს შემდეგ კითხიან დარწყოთ იმაზევე ლაპარაკი, თითქმის ანალოგი ჩამე ვამოვეგონებინათ და ამერიკა ეპოვინათ. ბეერი რომ არ ჩამოეთვალათ და შორს არ წაეიდით, მიუთითებთ ამ უქანასკნელზე: ბრათაშვილის გვიხი რომ მოახსენეს, სხვათა შორის მე გამოეთქვი ის აზრი, რომ უმჯობესია სკოტსელში ხელს ეუბართავდეთ საზოგადო მოღვაწეს, ეიღრე მის სიყვლილს მერე ყრობამოს გადაეადრდეთ-თქო. ეს აზრი ისე იუტყობა ვაზეთსა, იერიამ!.. რომ ქვეყანას დაუწყო რწმუნება, აკაცი წერეთელი მოწყალეებს თხოულობს და ამბობს: „რაც მერეება სკოტსელშივე დამიხურადდეთ და მომცით და სიყვლილის შემდეგ კი აღარაფერი მინდაო.“

განსენებულის ყაზიბევის დამარხვის დროსაც იგივე აზრი გავიმეორე და მაშინაც კიგინა დამცეს, უდროა და უადგილო იყო მაგ აზრის წარმოთქმაო. სულ არ გავუვლია ჩამოდენსამე თვეს და დღეს, განსენებულის ნინოშვილის საფლავზე, ისინი, ვინც მე მიცხვადენ, და, მათ სიტყვში, „იერიის“ წარმომადგენლებიც იმ ხუნ სიტყვებს იმეორებენ და თავიც მოსწონთ, რათი უნდა აეხსნათ ეს? თუ კი ერთის საფლავზე არ შეიძლებოდა იმ აზრის წარმოთქმა, იერიისაზე რაღათ შეიქნა უსმადლო? თუ მაშინ არ იყო დრო, ანლა რაღამ მოიყვანა? ამის მიზეზიც უხადია: კაცკაუს საზოგადოთ პირველი სიტყვის დასწავლა ეძნელება და ეჯარება, თორემ, რაღი კი დაისწავლის, მერე წამ-და-უწყუმ ადგილზე თუ უადგილოთ გაიბანს და გაიბანის! დარწმუნებულო ვარ, მოგა დრო, რომ ის, რაც დღეს ჩვენ ქრელ ფიქრებში იყო ნათქვამი, რის გამოც ასე ჩხავიან დღეს ბოლოს მათე საკაცკაურო აზრით ვახსება და ჩვენ კ' აღარა დავერჩებარა მის მეტე, რომ გაცივინოთ გუნებში და მოეახსენოთ ერთად ყველას „ალუუსუ!“

ავტო

რედაქტორს განმარტებელი ს. თ. წყნეთლის.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა

გამოვიდა და დაურიგდა ხელის მომწერილებს მამისის ნომერი

ქ ა ჯ ი ლ ი